

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ЛІТЕРАТУРА ТА КУЛЬТУРА ПОЛІССЯ

Випуск 28

*Сторінки історії і культури Полісся та України
в сучасному висвітленні*

Ніжин-2005

УДК 821.161.206+94/477/”9”
ББК 83.3/ 4 Укр./ 5+63.3/ 4 Укр./ 52
Л 64

Збірник друкується за рішенням вченої ради Ніжинського державного педагогічного університету ім.Миколи Гоголя
Протокол № 2 від 7.10.2004 р.

Постановою ВАК України збірник включено до переліку наукових видань, публікації яких зараховуються до результатів дисертаційних робіт з філології (Бюлетень ВАК України. – 1999. – № 4. – С.50) та історії (Бюлетень ВАК України. – 2000. – № 2. – С.73)

Збірник засновано у 1990 р. проф. Г.В. Самойленком

Редакційна колегія:

відп. редактор і упорядник докт. філол. наук, проф. Г.В. Самойленко;

з філології:

докт.філол.наук, проф. Н.М. Арват, докт. філол. наук, проф. О.Г. Астаф'єв, канд. філол. наук, доц. Н.І. Бойко, докт. філол. наук, академік, проф. А.П. Грищенко, докт. філол. наук, проф. З.В. Кирилюк, докт. філол. наук, проф. О.Г. Ковальчук, докт. філол. наук, ст. наук. співр. П.В. Михед, докт. філол. наук, проф. А.Я. Мойсієнко;

з історії:

докт. істор.наук, проф. М.К. Бойко, докт. політ. наук, проф. О.Д. Бойко, докт. істор. наук, проф. А.О. Буравченков, докт. істор. наук, проф. В.М. Даниленко, докт. істор. наук, проф. В.О. Дятлов, канд. істор. наук, доц. О.Г. Самойленко, канд. істор. наук, доц. Є.М. Страшко, докт. істор. наук, професор Ю.І. Шаповал;

з мистецтвознавства:

канд. мистецтв., доц. Г.І. Веселовська, канд. мистецтв., доц. Л.О. Дорохіна, докт. мистецтв., проф. М.А. Давидов, канд. філософ. наук, доц. Л.Л. Матвеева, докт. мистецтв., ст. наук. співроб. О.С. Найдєн, докт. мистецтв., проф. В.І. Рожок, докт. мистецтв., проф. В.В. Рубан, докт. мистецтв., проф., член-кор. АМН Ю.О. Станішевський, докт. мистецтв., проф. С.В.Тишко, канд. мистецтв., доц. О.Е. Чекан.

Л 64 Література та культура Полісся. Вип. 28: Сторінки історії і культури Полісся та України в сучасному висвітленні / Відп. ред. і упорядник Г.В.Самойленко. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 263 с.

ББК 83.3/ 4 Укр./ 5+63.3/ 4 Укр./ 52

© Самойленко Г.В.

© Ніжинський держуніверситет
імені Миколи Гоголя, 2005

10. Киевская мысль (Киев). – 1917. – 2 июня.
11. Крестьянин и рабочий (Одесса). – 1917. – 24 мая.
12. Крестьянский союз (Екатеринослав). – 1917. – 2 сентября.
13. Летопись революции (Харьков). – 1931. – № 1–2.
14. Первый Всероссийский съезд Советов: Стенографический отчет. – Т. 2. – М.; Л., 1931.
15. Полтавский день (Полтава). – 1917. – 27 июня.
16. Полтавский день (Полтава). – 1917. – 29 июня.
17. Полтавский день (Полтава). – 1917. – 3 июля.
18. Речь (Петроград). – 1917. – 8 августа.
19. Русское слово (Киев). – 1917. – 15 августа.
20. Труд и воля (Харьков). – 1917. – 30 августа.
21. Центральний державний архів вищих органів влади та управління Російської федерації (далі – ЦДАВО РФ), ф. 1779, оп. 1, спр. 9.
22. ЦДАВО РФ, ф. 1779, оп. 1, спр. 209.
23. ЦДАВО РФ, ф. 1779, оп. 1, спр. 296.
24. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОУ), ф. 1400, оп. 1, спр. 1.
25. ЦДАВОУ, ф. 1115, оп. 1, спр. 38.
26. ЦДАВОУ, ф. 3156, оп. 1, спр. 29.
27. Украинский народ в его прошлом и настоящем: У 2 т. – Пг., 1916.
28. Bartoszewicz J. Na Rusi polski stan posiadania. – Kijow, 1917.
29. Dziennik Kijowski. – 1917. – № 204.
30. Jablonski H. Polska autonomia narodowa na Ukrainie 1917–1918 // Pisma wybrane. Z rozważan o II Rzeczy Pospolitej. – Wrocław, 1987.
31. Starczewski E. Ku odbudowie. – Kijow, 1917. – S.165–166.
32. Nalecz-Dobrowolski M. Polski lud a cresy wschodnie. – 1917.

А.Г. Нітченко

Комплексний підхід до вивчення проблем регіональної історії в період революції 1917 р.

На сьогодні регіональна історія – один із найперспективніших методів вивчення вітчизняної історії. Ще завдяки зусиллям М. Грушевського у 20-ті рр. почала втілюватись у життя концепція “історичного районознавства”, витоки якої він вбачав в історико-географічному підході до вивчення історії М. Костомарова та В. Антоновича. Але в радянській історіографії регіональна історія неминуче ставала другорядним додатком всеросійської (тобто – столичної) історії, утиснутої в спрощені лєнінські шаблони*. Поява краєзнавчих робіт із проблем революції на Чернігівщині: В.К. Щербакова., З. Табакова, С.М. Королівського, М.А. Рубач, Н.І. Супруненко, П.І. Гарчева, А.І. Левенка, В.І. Черноуса, В.Ф. Шевченка, Є.Є. Маленка, Т.Д. Бондаря та дисертації В.Г. Федоренка були приречені селек-

---

* Симтоматично, що в монументальній “Історії Великого Жовтня” І. І. Мінца подіям у провінції відведено приблизно десяту долю тексту, а специфіці регіональних процесів уваги практично не приділяється. Те ж саме можна стверджувати про сотню робіт, виданих радянськими істориками з проблем повсякденності революційної пори.

ціювати історичні теми під тиском державної ідеології та ілюструвати стрімке розповсюдження влади Рад [1].

Ситуація кардинально змінилася після краху радянської системи. У вивченні революції почало чітко прослідковуватись ускладнення проблематики. Російська революція все більшою мірою стає об'єктом історії української революції. З цього приводу треба зауважити, що російська революція спалахнула у багатоаціональній імперії. Тому вона мала як соціальний, так і національний виміри. Російський царський режим зробив відносини між різними національностями в Росії такими напруженими, а антагонізм між неросійськими національностями і Російською владою таким великим, зазначає Ю. Борис, що лозунг самовизначення націй, включаючи право на відокремлення, був прихильно зустрінутий більшістю націй [2]. Визвольний рух, як стверджує С. Кульчицький, у національних окраїнах набув усіх ознак революції. І, отже, українську революцію слід вважати одним із втілень російської [3]. Теза про "українську революцію" має "виключне методологічне значення" для дослідження процесів конституціоналізації України у розглядуваний період [4]. Саме грубі політичні прорахунки Центральної ради не дають підстав стверджувати про якусь українську революцію як окреме суспільно-політичне явище. Революційні події в Україні, у ході яких робились спроби відновлення української державності, точились у рамках певним чином перманентних Лютневої і Жовтневої загальноросійських революцій [5]. Тому з теоретичного погляду говорити про явище окремішньої "української революції" у зв'язку з цим підстав немає. Таким чином, до вивчення революційних подій на Чернігівщині треба підходити без заганжованості та догматичності поглядів.

Поява нової історико-краєзнавчої роботи "1917 рік на Чернігівщині: історико-краєзнавчий нарис" [6] стала важливою віхою в краєзнавчих дослідженнях. Власне кажучи, на сьогодні це перша і єдина у своєму роді науково-популярна праця з історії Чернігівщини 1917 р. Це погляд крізь роки, осмислення нашої історії, можливість поглянути на великий шлях, яким простував український народ до своєї заповітної мети, – побудови незалежної держави.

Головною метою колективу авторів при написанні нарису стало відтворення "подій, що мали місце в Чернігівській губернії доленосного 1917 р." [6, 5]. Але виникає питання: чому автори закінчують своє дослідження утворенням УНР? Ми вважаємо, що логічно було б закінчити дослідження падінням Центральної ради. Це дало б змогу виявити деякі специфічні особливості діяльності політичних сил в губернії після проголошення IV Універсалу. Залишається відкритим питання: яка доля спіткала місцеві органи влади та самоврядування на початку 1918 р.? Яким чином змінилась соціально-політична ситуація?

Предметом дослідження стала проблема реформування органів влади та місцевого самоврядування в умовах революції та розвиток українського руху в регіоні.

Структурно книга "1917 рік на Чернігівщині ..." поділяється на вступ, два нариси, післямову та додатки, у яких вміщено таблиці, що демонструють результати виборів до міських дум, Всеросійських та Всеукраїнських Установчих зборів на теренах Чернігівської губернії та бібліографічні довідки про маловідомих діячів, діяльність яких була пов'язана з губернією.

Праця відкривається вступом, у якому наголошується на науковій новизні роботи, що полягає у постановці та розробці актуальної регіональної проблеми, яка

не отримала всебічного та об'єктивного висвітлення в попередніх краєзнавчих дослідженнях. Але, на наш погляд, з цього приводу авторам доречно було б зробити послідовний і детальний аналіз історіографії з обраної проблеми, проаналізувати, які проблеми вже вивчалися краєзнавцями, які ще ні або потребують критичного переосмислення. Слід особливо наголосити на необхідності історіографічного осмислення проблем формування урядів (Тимчасового уряду, Центральної ради та Радянського уряду), оскільки в праці, як зазначають автори, досліджується криза “системи державної влади та місцевого самоврядування, яка, зрештою, завершилася її ліквідацією та встановленням принципово іншого радянського режиму” [6, 4], в зв'язку з чим ці питання не можна розглядати автаркічно, ізольовано від того, що робилося в країні у той час. Вони потребують аналізу роботи цих урядів по реформуванню місцевих органів влади та самоврядування, розуміння, якими оцінками супроводжуються ці процеси у сучасній науковій літературі.

Характеризуючи переддень та початок революції на Чернігівщині, реорганізацію органів влади, розгортання українського національно-визвольного руху, наростання суспільної кризи та встановлення влади УНР в регіоні, автори подали інформацію пунктирного і багато в чому другорядного характеру. Стислу розповідь про територію, яку займала Чернігівська губернія на початку ХХ ст., економіку та життя в переддень революції звичайних людей, в зв'язку з метою дослідження, доречно було б розширити аналізом кількісного складу населення: проаналізувати статеву і вікову структуру та етнічні групи. Це один із факторів формування соціально-демографічних процесів, які в подальшому зіграли не останню роль (наприклад, у проведенні виборчих кампаній 1917 р). Зробити структурний аналіз дореволюційних місцевих органів влади та самоврядування. Це дало б змогу прослідкувати в динаміці зміни, які відбулися в їх системі після революції.

Аналізуючи економіку губернії, автори наголошують, що “незважаючи на доволі активну скупку землі селянами, її явно не вистачало” [6, 8]. Але ж неzapе- речним є факт того, що до революції селянам губернії належало 2.287.928 дес. землі, а це становило понад 74% фонду регіону і тільки майже 19% угідь володіли держава, церква та поміщики [7]. Зазначимо, що завершується цей підрозділ розповіддю про реакцію губернії на революційні події в центрі та зміну влади в Чернігові. Але, на нашу думку, питання зміни влади в Чернігові, тобто заміну губернаторів губерньськими комісарами доречно, було б розглянути в наступному, другому підрозділі, в якому досліджується питання реорганізації органів влади. Послідовний підхід до розкриття проблем дав би змогу уникнути таких речень: “як уже згадувалося...”, “ми вже подекуди зачіпали цю тему...”, “ми вже писали...”. Зміст другого підрозділу фактично є нарис історії реорганізації місцевих органів влади Чернігівщини, який подається без загального аналізу практичних кроків Тимчасового уряду щодо формування цих органів, в той час як ця система більшою мірою зазнала змін, ніж центральні урядові і державні заклади. Мабуть, тому поза увагою дослідників залишився процес зміни статусу комісарів. Зазначимо, що спочатку їх розглядали як посередників між урядом та місцевими органами влади, але поступово їх права розширювалися. Згідно з затвердженим 25 вересня 1917 р. “Тимчасовим положенням губерньських (обласних) і повітових комісарах”, вони наділялися широкими повноваженнями по управлінню губернією та повітами [8].

Досліджуючи реорганізацію виконавчих органів навесні 1917 р. губернських і повітових комісарів, комітетів громадських об'єднань, а саме: губернський виконавчий комітет, місцеве самоврядування – земство, продовольчі та земельні комітети і ради робітничих і солдатських депутатів, – дослідники накреслили лише штрихи щодо розуміння їх структури і повноважень навесні 1917 р., але навпаки детально прослідкували їх українізацію і відношення до Центральної ради. Такий підхід виявляє певну однобічність у конструюванні матеріалу.

Автори наголошують, що українське національне життя в губернії розвивалося активно й орієнтувалося на Київ” [6, 35]. І як доказ приводять детальну інформацію про перший і останній Український з'їзд у Чернігові, який “продемонстрував значний потенціал українства в губернії” [6, 39]. Та все ж залишаються не розкритими проблеми: які практичні кроки зробила Центральна рада по закладенню фундаменту місцевої влади? Що собою уявляли губернські, повітові і волосні українські ради? Чи мали вони широку мережу в губернії? Кому насправді підпорядковувалися місцеві органи влади та самоврядування?

Аналізуючи політичне життя Чернігівщини, автори роблять висновок, що на Чернігівщині розвиток партійно-політичного спектру 1917 р. проходив по загальноросійській схемі з деякими регіональними особливостями [6, 40]. Але ми вважаємо, що доречніше було подати цю інформацію у II Нарисі, констатуємо, що апогеєм вільної партійної конкуренції в губернії стали виборчі кампанії 1917 року.

На нашу думку, матеріал, який зібрали автори, вельми втрачає від недостатньої структуризації, не вистачає також ситематичного і критичного підходу.

Документи переконливо свідчать, що більша частина 1917 р. пройшла в умовах досконало невизначеної перспективи: преславуте “двовладдя” рад і органів влади Тимчасового уряду на периферії колишньої імперії реально обернулося багатовладдям численних державних, громадських та партійних органів і закладів. Всі ці органи входили в структуру один одного і намагалися вирішувати одні й ті ж самі питання, нерозумна конкуренція яких на ділі означала безвладдя, параліч управління. Тому ми не можемо погодитися з колективом авторів, які стверджують, що однією з головних причин занепаду губернського виконавчого комітету були кошти [6, 23]. Ми вважаємо, що головна причина полягала в тому, що перевибори на демократичних принципах земств та дум породили непотрібність повітових виконавчих комітетів, які почали самоліквідуватися. А оскільки їх представники входили до складу губернського виконавчого комітету, то він уже не міг формуватися з втративших свої повноваження членів [9].

Наслідком того, що в країні не залишилося жодної функціональної організованої структури, стала повсюдна втрата влади, міжцарювання в усіх галузях життя країни. Отже, на передодні Жовтня “кістяк російської імперії був готовий підкоритися будь-якій силі, яка мала на це бажання і була готова прийняти його” [10], чим і скористалися більшовики.

Розкриваючи атмосферу жахливого розгулу злочинності, насилля, повного беззаконня, яке виникло восени 1917 р., зазначаючи, що “солдатський” дестабілізуючий фактор у поєднанні з селянськими виступами та анархією “вкрай загострив ситуацію, зробивши її просто-таки вибухонебезпечною” [6, 50], слід наголосити, що стихійний загарбницький рух не наштовхнувся на скільки – небудь енергійну відповідну реакцію з боку влади і тому швидко розповсюджувався. Все це сигналізувало про агонію суспільства, яке дійшло до останньої межі.

Щодо причин того, що відбулося в Росії в 1917 р., слід виділити насамперед складне переплетіння соціально-економічних і політичних протиріч, які суспільство намагалося подолати упродовж двох десятиліть ХХ століття. Жертвами цього процесу опинилися і царський, і Тимчасовий уряд, які виявилися не тільки нездатними ліквідувати кризу, а навпаки, ще більше загострили її, завершивши Жовтневим переворотом і небаченими стражданнями власного народу.

З цих позицій ми виходимо при вивченні революційних подій на матеріалах місцевої історії. Вивчення регіональної історії – процес нелегкий, але вкрай важливий. Він, можливо, єдиний спосіб з'ясування сукупності ключових подій у складній країні, якою тоді була Росія. Регіональний підхід дозволяє історикам дослідити складні взаємозалежності, які нерідко важко відокремити на загальнонаціональному рівні, знайти відповіді на різні проблеми, які раніше розглядалися ізольовано чи однобічно. Обрання об'єктом вивчення революційні події на Чернігівщині дозволяє отримати відповіді на питання не тільки локального характеру, але й більш узагальненого, оскільки економічна і соціально-демографічна структура губернії являла собою типові картини, властиві загальнодержавним вимірам.

Зрозуміло, не всі періоди в історії 1917 р. на Чернігівщині досліджені авторами вичерпно і ґрунтовно. Тому цей період потребує подальшого дослідження. Поряд із завданням – з'ясування, що ж відбувалося на Чернігівщині в 1917 р., треба прагнути визначити і те загальне, що пов'язувало місцеву історію як з Україною, так і з долею Росії в цілому. Намагатися розкрити альтернативи розвитку подій в губернії. Треба визначити ставлення державної влади до місцевих органів влади і самоврядування. Який був їх стан, чи могли вони забезпечити виконання важливих державних завдань. Які були наслідки впровадження в 1917 р. принципу пропорційності. Які умови успіху більшовиків. І насамперед намагатися знайти відповідь на питання: “Чому Україна стала країною “нереалізованих можливостей”?”

З огляду на сказане, можна констатувати: незважаючи на певні вади й огріхи книги, про які йшлося вище, світ побачила загалом оригінальна за своїм задумом праця, яка вводить у науковий обіг нові джерела з історії Чернігівщини. Безперечно, особливий інтерес у читача викличуть сторінки, присвячені розвиткові українського руху в регіоні. Вона буде корисна всім, хто на професійному чи аматорському рівні цікавиться історією рідного краю.

Література

1. Щербаков В. Черниговщина накануне революции и в дооктябрьский период 1917 г. // *Летопись революции.* – 1927. – № 2. – С. 32–185; Його ж. Жовтневий період на Чернігівщині // *Летопись революции.* – 1927. – № 5–6. – С. 299–314; 1928. – № 1. – С. 114–137; Його ж. Жовтнева революція і роки громадянської війни на Чернігівщині. – Чернігів, 1927; Табаков З. Октябрьская революция на Черниговщине // *Летопись революции.* – 1922. – № 1. – С. 143–170; Быструков. Городнянщина в 1917–1920 гг. // *Летопись революции.* – 1925. – № 4 (13); Королівській С.М., Рубач М.А. Супруненко Н.І. Перемога радянської влади на Україні. – К., 1967. – 579 с.; Гарчев П.І. Зброєна боротьба за владу Рад на Чернігівщині наприкінці 1917 р. // *Питання історії народів СРСР.* – Х., 1968. – С.3–11; Черноус В.І., Левенко А.І. Трудящі Чернігівської губернії в боротьбі за перемогу соціалістичної революції // *Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні: У 2. – Т.2. Встановлення радянської влади на місцях / За заг. ред. М.А. Рубач.* – К., 1967. – С.179–208; Черноус В.І. Партійні організації Чернігівщини в перші роки

радянської влади. – Чернігів, 1957; Левенко А.І. Трудящі Чернігівщини в боротьбі за владу Рад (1917–1920 рр.). – Чернігів, 1957. – 57 с.; Шевченко В.Д. Більшовицька організація Чернігівщини в боротьбі за перемогу Радянської влади (1917–1918 рр.) // Наукові записки. – Ніжин, 1957. – Т. X; Вип.1. – С.3–38; Маленко Е.Е. Борьба большевиков Украины за крестьянские массы в период подготовки и проведения Октябрьской революции (июль 1917–декабрь 1917 гг.): на материалах Черниговской и Харьковской губерний // Труды Харьковского инженерно-строительного института. – X., 1962. – Вып. 22; Бондар Т.Д. Більшовицькі організації Чернігівщини у боротьбі за встановлення Радянської влади // Наукові праці з історії КППС. – К., 1967. – Вип. 14; Федоренко В.Г. Ради робітничих і солдатських депутатів Лівобережної України в боротьбі за встановлення Радянської влади на Україні (лютий 1917 р.–січень 1918 р.) (на матеріалах Полтавської і Чернігівської губерній). – К., 1964.

2. Borys J. The Russian communist party and the sovietization of Ukraine. A study in the communist doctrine of the self-determination of nations: Diss. Iuniv. of Stocholm. Fak. of numanities. – Stocholm, 1960. – P. 2.

3. Кульчицький С. Вибір шляху для України. Роки 1917–1920 // Україна incognita / За заг. ред. Л. Івшиної. – К., 2002. – С. 235–236.

4. Мироненко О.М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917 – 1920 рр. Теоретико-методологічний аспект. – К., 2002. – С. 20, 22.

5. Докладніше про питання: скільки ж революцій відбулося в Росії в 1917 році? Чим є революція в житті суспільства? Див.: Бойко М.К., Нітченко А.Г. До вивчення революційного процесу в Росії у 1917 році: зауваження і поради // Педагогічні обрії. – 2002. – 1 (9). – С. 52–55.

6. Бойко В.М., Демченко Т.П., Оніщенко О.В. 1917 рік на Чернігівщині: історико-краєзнавчий нарис. – Чернігів, 2003. – 126 с.

7. Бойко М.К., Лазаренко В.М. Нариси з історії Чернігівщини від найдавніших часів до наших днів. – Вип. IV: Селянство краю у 20–30-ті роки ХХ ст. – Чернігів, 2002. – С. 15.

8. Центральний державний архів Санкт-Петербурга (ЦДАСПБ), ф. 8309, оп. 1, спр. 2, арк. 1–20.; Там само, спр. 3, арк. 4–6 звор.

9 Центральний державний архів вищих органів влади та управління України м. Київ (ЦДАВОВУ), ф. 1457, оп. 1, спр.6, арк. 9.

10 Мартін Маля. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917–1991 рр. – К., 2000. – С. 121.

В.В. Мартиненко

Роль і місце Чернігівщини в українсько-білоруському територіальному протистоянні 1918 року

Україна посідала і нині займає одне з провідних місць у співробітництві з Республікою Білорусь. Поясненням цього може бути наше спільне коріння, спільні культура та історія, зрозуміло при збереженні їх національної самобутності. Шлях до незалежності України й Білорусі був складним і тернистим.

Початок ХХ століття позначився трагічними й жахливими сторінками в житті двох народів, пов'язаних з Першою світовою війною та революціями і Громадянською війною в Росії. Україна і меншою мірою Білорусь втратили шанс відстояти свою незалежність в 1917–1918 рр. На заваді цьому стали несприятлива зовнішньополітична кон'юнктура та внутрішні чинники. Не сприяли консолідації зусиль і міждержавні територіальні протиріччя.

ЗМІСТ

Філологія

Антонец М.А., Ковнатор Е.А., Христов Д.И. Значение жизненного подвига Н.В.Гоголя для воспитания христианской морали у студенческой молодёжи	3
Пугач В.М. Топоніміка як важливе джерело етногенетичних досліджень	8
Самойленко Г.В. Принцип историзма и его освещение в критических работах А.Фадеева	13

Історія

Кедун І.С. Топографічні домени давньоруського Новгород-Сіверського	21
Москаленко В.Г. Історія розвитку інституту виробів на українських землях (X-XII ст.)	25
Жукова О.В. До історії оборонного будівництва України: геополітичний фактор в утворенні та розвитку фортифікаційних систем	31
Уривалкін О.М., Кузьменко Ю.В. Літописні назви Ніжина в історії та легендах міста	36
Ростовська О.В. Суспільно-політичне становище Ніжина у XVIII столітті: інкорпорація чи централізація?	42
Кухаречко М. Правовий статус ніжинських греків та їх взаємовідносини з місцевим населенням	48
Волониць В.С. До історіографії вивчення греків Одеси	52
Нікітін Ю.О. Вибори до органів міського самоврядування та їх діяльність в Чернігівській губернії у 70 рр. XIX ст.	57
Пономаренко О.В. Особливості формування громадської думки про російські та українські військові поселення першої половини XIX століття	63
Новікова С.В. Роль грецьких підприємців у розвитку торгівлі у Північному Приазов'ї (друга половина XIX – початок XX ст.)	69
Демченко Т.П., Онищенко В.І. Доля селянського посла В.Хвоста в контексті питання про альтернативний шлях боротьби українського селянства	72
Луняк Є.М. Кирило-Мефодіївське товариство: дослідження припиняти рано	77
Робак І.Ю. Організація керування медико-санітарною справою в Харкові до великих реформ XIX століття	82
Моціяка П.П. “Душа інститутської гімназії”: штрихи до портрета Йосифа Добіаша.....	86
Крупенко О.В. Внутрішня політика царського уряду та її вплив на промисловий розвиток Лівобережжя у 60-х – 90-х рр. XIX ст.	92
Страшко Є.М., Ковтун Н.М. Український фемінізм на тлі європейського жіночого руху (XIX – поч. XX ст.)	100
Євсєєнко С.А. Горлівські події 16–17 грудня 1905 р.: подолання стереотипів	107
Ципляк Н.О. Студентські заворушення у Чернігівській духовній семінарії в 1905 – 1907 рр.	115
Кривобок О.П. Петро Дятлов – забута постать в українському революційному русі початку XX століття	121
Онищенко О.В. Жіноцтво у виборчих кампаніях 1917 року: крок до демократії?	127

Овдієнко П.П., Потапенко М.В. Територіальний устрій української автономії в березні –жовтні 1917 р.: російський, український, польський погляд	133
Нітченко А.Г. Комплексний підхід до вивчення проблем регіональної історії в період революції 1917 р.	140
Мартиненко В.В. Роль і місце Чернігівщини в українсько-білоруському територіальному протистоянні 1918 р.	145
Лейберов О.О. Українська інтелігенція та “трудовий принцип” Дерикторії УНР	149
Самойленко О.Г. Наукова діяльність О.І.Покровського у 20-х рр. ХХ ст.: конформізм чи методологічне переродження?	155
Бобко Т.Г. Духовенство в громадсько-державних організаціях у 20-х рр. ХХ ст.	162
Стародубець Г.М. Спроба встановлення цивільної української адміністрації у повстанському запіллі восени 1943 року	167
Субботіна І.В. Взаємовплив урбанізаційних та міграційних процесів в Україні у другій половині ХХ ст.	172
Вдовенко С.М. Закордонне українство як чинник історичного державотворчого процесу	179
Желіба О.В. Історичні основи сучасного сільського герботворення в Лівобережній Україні на прикладі символів населених пунктів Яготинського району Київської області	181
Курпзева Ю.С. Аб выніках этнаграфічнага даследавання беларуска-украінскага памежжа ў 2003-2004 гадах	188
Великанова М.М. Історичні передумови появи договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт в цивілістиці	191
Теорія та історії культури	
Лопачька Н.М. Проблеми становлення та організації Дерманського Святотроїцького монастиря на Волині (друга половина ХVІ – перша половина ХVІІ століття)	195
Білик Т.О. Методика викладання мов за концепцією І.С.Орлая	201
Херсонєць Н.В. Розвиток початкової освіти серед єврейського населення Півдня України у ІІ пол. ХІХ ст.	207
Тарасов А.В. Правове становище учнів гімназії Півдня України (друга половина ХІХ століття)	210
Дрогобицький І.І. Просвітницьке спрямування душпастирської діяльності Василянського чину в Галичині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.).....	215
Баранков О.Г. Формування правової бази освіти в Україні в умовах багатокультурності (1991–2004)	221
Руденко П.О. З повагою на відстані	235
Архівні матеріали та знахідки	
Волошин Ю.В. Приріст населення в “государевих описних Малоросійських розкольницьких слободах” у другій половині ХVІІІ ст.	246
Гринь О.В. Нові відомості до біографії Івана Халанського	251
Гедьо А.В. Матеріали з історії греків Ніжина та Північного Приазов'я у фондах Російського державного архіву давніх актів	256

Наукове видання

Література і культура Полісся

Випуск 28

Відповідальний редактор та упорядник

Самойленко Григорій Васильович

Комп'ютерна верстка та макетування: Лисенко Л.І.

Літературний редактор: Остапенко Л.М., Банзерук О.В., Лісовець О.М.

Коректор: Конівненко А.М.

Підписано до друку 22.02.05
Гарнітура Times
Замовлення № 29

Формат 60x84/16
Ум.друк.арк. 21,8

Папір офсетний
Тираж 120

**Видавництво
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул.Кропив'янського, 2, к. 217.**

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК №1804 від 25.05.04 р.

**8(04631) 2-22-37
E-mail: vidavn@ndpu.net**

У збірнику "Література і культура Полісся. Випуск 27" допущена помилка і на ст. 230 і ст. 278 слід читати:

**М.І. Михайлуца,
І.М. Нікульча**

**Богословська освіта в Трансністрії за Румунського
володарювання (1941–1944 рр.)**